

אגודת חוקרי צבא חברה בישראל

גילון מספר 3

סקירת מאמרים מהארץ

ומהעולם

בנושא יחסי צבא-חברה

תוכן העניינים

3 פתח דבר

4 מהי אגודת חוקרי צבא וחברה בישראל

5-18 סקירת מאמרים

5-8 צבא וחברה

9-13 הארגון והמקצוע הצבאי

13-15 הצבא, הממשלה וארגוני ביטחון נוספים

תרבות, כוח אדם ומשאבי אנוש _____ 15-17

רשימת המקורות המלאה _____ 18-20

פתח דבר

אנו שמחים להעביר לעיון את המהדורה השלישית של הדו"ח הרבעוני, שתכליתו עדכון על התפתחות הידע בתחום העיסוק של האגודה. הדו"ח מבוסס על עיון בכתבי עת, אתרים של

גופי מחקר וממשל בישראל ובחו"ל. אנו מאמינים שחברי האגודה יכולים למצוא בדו"ח מידע עדכני, שיסיע להם בפיתוח המחקר.

המהדורה השלישית כוללת מאמרים שפורסמו בין החודשים יוני-ספטמבר 2021 והמהדורה הבאה תכלול את החודשים אוקטובר-דצמבר 2021. הדו"ח מכיל תקצירים והפניות למאמרים, דו"חות מחקר וספרים שראו אור בתקופה האמורה. כלולים כאן עיקר המאמרים שנכתבו על ידי חוקרים מישראל, וכן מבחר מקורות שנכתבו בעולם. בסך הכול כלולים בסקירה הנוכחית 29 מאמרים וספרים, שלוקטו ונערכו על ידי גברת לירז ריינוס.

נשמח מאוד לקבל הערות על מידע נוסף ועל תחומי עניין חשובים שיש להוסיף ולפתח. על מנת לעשות זאת ניתן להיכנס [לכאן](mailto:itamar.rickover@gmail.com) (בעדיפות) או/ו לשלוח לנו מייל לכתובת:

itamar.rickover@gmail.com

בברכה,

ד"ר איתמר ריקובר

מנכ"ל אגודת חוקרי
צבא-חברה בישראל

פרופ' עוזי בן שלום

יו"ר אגודת חוקרי
צבא-חברה בישראל

מהי אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל?

אגודת חוקרי צבא חברה בישראל הוקמה בשנת 2012. חברי האגודה הינם כולם חוקרים העוסקים במחקר אקדמי בתחום יחסי צבא-חברה והם מגיעים מדיסציפלינות שונות: חוקרי תקשורת ואנשי מדע-מדינה, סוציולוגים ואנתרופולוגים, היסטוריונים וכלכלנים, משפטנים, פילוסופים, אנשי חינוך ופסיכולוגים. בקרב החוקרים באגודה קיים שוני רב בהשקפות הפוליטיות ובגישות האסטרטגיות; אולם, המכנה המשותף המאחד אותנו לקהילייה אחת הוא התפיסה לפיה נדרש מחקר אובייקטיבי, ככל האפשר, של אופן פעילותם של המוסדות הביטחוניים, של הממשק בינם ובין שאר מוסדות המדינה, ושל חלקה של החברה בשליטה בהם.

בראש יעדיה של האגודה ניצבים קידומו, הצגתו וניתוחו של המחקר הבין-תחומי המתמקד בנקודות מבט שונות ומגוונות של יחסי צבא וחברה בישראל: הקשרים בין הצבא לחברה, הממשק שבין הדרג האזרחי לדרג הצבאי, היחסים שבין הצבא ובין גופי ביטחון אחרים, וכן ההיבטים החברתיים והארגוניים השונים של הצבא. כמו כן, פועלת האגודה להפיץ את הידע המחקרי המצטבר בארץ ובחו"ל, בקרב גורמים באקדמיה, בצבא, במוסדות הביטחון, ובציבור הרחב.

האגודה בשיתוף הוצאת 'מערכות' מוציאה לאור כתב עת דו-שנתי בשם "חברה, צבא וביטחון לאומי". הגיליון הראשון התפרסם בינואר 2021. לעיון ניתן להיכנס [לכאן](http://www.civil-military-studies.org.il).

אתר האגודה: <http://www.civil-military-studies.org.il>

יו"ר האגודה: פרופ' עוזי בן שלום.

מנכ"ל האגודה: ד"ר ריקובר איתמר.

יו"רים קודמים: פרופ' יורם פרי, פרופ' זאב דרורי, ד"ר ראובן גל (מייסד האגודה).

חברי הנהלת האגודה (לפי סדר א, ב): ד"ר אבי ביצור, פרופ' אייל בן-ארי, ד"ר עפרה בן-ישי, פרופ' עוזי בן-שלום, ד"ר ראובן גל, פרופ' זאב דרורי, פרופ' אילת הראל-שלו, מר רוני אור טיארג'אן, פרופ' סטיוארט כהן, פרופ' אודי לבל, ד"ר אייל לוי, פרופ' אהוד מניפז, פרופ' הלל נוסק, ד"ר כרמית פדן, פרופ' יורם פרי, ד"ר איתמר ריקובר, ד"ר איתן שמיר, פרופ' גבי שפר, ד"ר עידית שפרן-גיטלמן, ד"ר דב תמרי.

יועץ משפטי: עו"ד איל נון. רח"ח: חן נוי.

להצטרפות לאגודה ניתן לפנות למנכ"ל האגודה ד"ר ריקובר איתמר

בטלפון 054-3098055, בדוא"ל: itamar.rickover@gmail.com

צבא וחברה

צבי, צמרת, זאב דרורי ויחיעם ויץ (2021). העשור החמישי. הוצאת מס ראובן.

העשור החמישי תשמ"ח-תשנ"ח (1988-1998) הוא אחד העשורים העצובים ביותר בתולדות מדינת ישראל ואחד העשורים המעצבים שלה. זהו עשור שהיו בו אירועים קשים שייזכרו לדורות. ראשיתו באינתיפאדה הראשונה, המשכו במלחמת המפרץ ובמאות פיגועי טרור בארץ ובלבנון, ושיאו ברצח המתועב של ראש הממשלה יצחק רבין שזעזע את יסודות המדינה והחברה. בו זמנית, זהו עשור מעצב שבו צמחה הכלכלה הישראלית ובו הופרטו חלקים גדולים של המשק; נחקקו חוקי יסוד ששינו את פני המשפט בישראל; נקבעו סטנדרטים חדשים לזכויות האדם, ובמיוחד לזכויות נשים וילדים; נחתמו הסכמי אוסלו והסכם שלום עם ירדן; עשרות מדינות כוננו יחסים דיפלומטיים עם ישראל (כולל סין והודו); ישראל התבססה כמדינת 'היי-טק' ופרצה לחלל; כמיליון עולים עלו מברית המועצות ועשרות אלפים עלו

מאתיופיה. אין ספק כי בסיום העשור החמישי פניה של המדינה השתנו. על כל אלו – ועל נושאים נוספים הנוגעים לתקופה – מובאים בספר זה מאמרים מפי טובי החוקרים והחוקרות.

[לתקציר הספר](#)

*

אסף ויניגר (2021). **נתונים נבחרים על החינוך הממלכתי דתי**. הכנסת- מרכז המחקר והמידע.

מסמך זה נכתב לבקשת חבר הכנסת אופיר סופר ויוצגו בו נתונים נבחרים על החינוך הממלכתי דתי (להלן: חמ"ד). בהתאם לבקשה מוצגים נתונים בנושאים הבאים: מספר התלמידים ושיעורים בכלל תלמידי מערכת החינוך; אוכלוסיות ייחודיות (עולים ומחוננים); הישגים לימודיים (זכאות לבגרות ולבגרות מצטיינת); שיעור גיוס לצה"ל ועידוד למעורבות חברתית אזרחית; בחינת גודל בתי הספר; בחינת מעבר תלמידים משלב החינוך היסודי לחטיבות הביניים.

[קישור למאמר](#)

*

ענבל אורפז ודוד סימן טוב (2021). **המערכה שלא נגמרה: זירת הרשתות החברתיות ב"שומר החומות"**. תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי.

במקביל ללחימה הצבאית במהלך "שומר החומות" התקיימה ברשתות החברתיות זירת לחימה נוספת, ששיקפה את המתרחש ברצועת עזה ובערים המעורבות בישראל מול מגוון קהלים:

הישראלי, הפלסטיני, הערבי והעולמי. לעיתים קשה לאמוד הישגים של הנעשה בזירה זו, אך נראה כי בין השפעותיה הגברת תחושות הפחד בציבור, התארגנות להשתתפות באירועים אלימים, כמו גם השפעה על דעת הקהל העולמית כלפי ישראל ואף תרומה לעליה בגילויי אנטישמיות ברחבי עולם. במאמר זה נסקרת המערכה הדיגיטלית בזמן "שומר החומות" לפי ארבע זירות ומנותחים מאמצי ההשפעה, במטרה לשפר את היערכות ישראל לקראת המערכה הדיגיטלית הבאה, ונדונים היבטים הקשורים לשיפור המוכנות של הציבור שהוא יעד למאמצי השפעה ומבצעי דיסאינפורמציה.

*

אסף מלחי (2021). פריפריות במדים- מן השוליים לצבא ובחזרה. המכון הישראלי לדמוקרטיה.

השירות בצבא הוא חוויה מכוננת ומרכזית בחייהם של צעירים רבים בציבור הישראלי, ולא מעטים מתכוננים אליה מראש. בין השאר הם מפתחים שלל ציפיות ותקוות ממגוון התפקידים המוצעים בצה"ל, שלהערכתם יביאו להם עם השתלבותם באזרחות תועלות ורווחים מסוגים שונים. הדברים נכונים על אחת כמה וכמה כאשר מדובר במי שנמצאים בשולי החברה הישראלית.

הספר מתמקד בשתי אוכלוסיות שוליים ייחודיות בישראל – צעירים יוצאי אתיופיה וגברים חרדים. תרומתו של השירות הצבאי לניידות החברתית והכלכלית של המשתייכים לשתי הקהילות הללו נבדקה באמצעות סדרת מפגשים וראיונות אישיים עם צעירים מקבוצות אלו, לפני ואחרי השירות הצבאי, שהתמודדו בכנות עם שאלות מאתגרות על מקומו וייעודו הלאומי, האזרחי, החברתי והכלכלי של צה"ל במאה העשרים ואחת. הספר שופך אור על תהליכים ומעגלים חברתיים-קהילתיים באשר למוטיבציות והציפיות מהשירות בקרב צעירים מפריפריות חברתיות אלו, ועל היכולת שלהם להפיק ממנו את מרב לאחר השירות בהתאם "לחוויות" שלהם בעקבותיו.

העיון בספר מציף אל פני השטח סוגיות חברתיות ולאומיות מורכבות ומְיַמֵּן חשיבה מעמיקה וחדשנית בשאלה המהותית על תפקידו ומקומו העתידי של צה"ל בממלכתיות הישראלית עבור הפריפריות החברתיות ועבור החברה הישראלית כולה.

*

Udi Lebel & Dana Masad (2021). Life Scripts, Counter Scripts and Online Videos:
The Struggle of Religious-Nationalist Community Epistemic Authorities against
Military Service for Women. *Religions*, 12 (9), 750.

תסריטי חיים ותסריטים נגדיים משמשים להמחשת המאבק של הרשויות הרבניות החרדליות (חרדיות לאומיות) שהן חלק מהציבור הדתי לאומי בישראל נגד שירות צבאי לנשים. לאחר שנים בהן הצבא היה מחוץ לחייהן של נשות הקהילה, גיוסן של נשים כיום הפך לגיטימי ונורמאלי יחסית (אם כי עדיין רחוק מלהפוך למיינסטרים). נשים אלה זיהו קהילה אפיסטמית שאפשרה להן לראות בצבא כמסגרת מעצימה ומציעה הון ומשמעות חיוביים. מנגד, מנהיגי ארגונים שמרניים בתוך הקהילה הציונית דתית, שזיהו את גיוס הנשים כאיום על הסדר הקהילתי הדתי- שוביניסטי במהותו, יצאו במסע פנימי שמטרתו למנוע גיוס נרחב של בנות. ניתן לראות קמפיין זה כניסיון להציג "תסריט נגדי" לתסריט המדומיין של הנשים שמעוניינות להתגייס. הוא אינו מנסה לשכנע על סמך לוגיקה דתית, אלא על ידי הפרכת אמונות שנוצרו כחלק מהתסריט שהנשים דמיינו שיהפוך למציאות שלהן לאחר שיתגייסו. אנו מסיקים כי למרות הניסיונות ליצירת תסריטים נגדיים, יוזמות אלה מעצם הגדרתם מהוות הודאה בחולשה מצד הרשות הדתית רבנית.

[קישור למאמר](#)

*

Yagil Levy (2021). The Israeli policing army—the gray arm of annexation. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 1-21.

מאמר זה נועד לערער על הטענה המקובלת כי ישראל לא הצליחה לאכוף את החוק על קהילות יהודיות בגדה המערבית. במקום זאת, כותב המאמר טוען כי מאז שנות האלפיים נוצרו שני צבאות בתוך צבא ההגנה לישראל: לצד הצבא "הרשמי", צמח כוח "שיטור" בגדה המערבית שבשליטת ישראל. אף על פי שהוא כפוף לכאורה לסמכות פוליטית פורמלית, הוא הפך לכוח של מעין מיליציה ומנהלים מדיניות שלעיתים קרובות חורגת מהנהלים הרשמיים. המשימה הבלתי רשמית שלה היא להעצים את אחיזתה של ישראל בגדה המערבית בצורה של סיפוח לא רשמי, מבלי להיעזר בסיפוח פורמלי שלא יתקבל בקהילה הבינלאומית. לפיכך, צבא זה פועל בצורה אפורה, בדואליות של אופני פעולה רשמיות ובלתי רשמיות, בעוד שטענות על כשל באכיפת החוק הן הלגיטימציה לדואליות של מבנה זה.

[קישור למאמר](#)

*

Omri Herzog & Idan Yaron (2021). Grinning at horrors: gender and visual triumphalism. *Journal of Visual Literacy*, 1-19.

מאמר זה מציג "קריאה" של תמונות מטרידות מבחינה ויזואלית ואתית, שהתפרסמו במהלך שני העשורים האחרונים, וזכו לחשיפה מרחיקת לכת: תצלומים של חיילים וחיילות מחייכים כשהם מתבוננים במראות מחרידים. ברוב המקרים התמונות האלה, שהועלו לרשתות החברתיות, עורר ויכוח בינלאומי סוער. יתכן שמרכיבים ויזואליים מסוימים בתמונות אלה זכו לתשומת לב רבה יותר כמו חיוכים של חיילות על רקע הזוועות לעומת חיוכים של חיילים. ואכן דימוי ויזואלי זה מצביע ישירות על בניית הנשיות והגבריות בהקשרים מיליטריסטיים ותרבותיים ומכתיב תפיסות אידיאולוגיות. מאמר זה כולל שלוש פרשנויות מרכזיות ובעוד כל מסגרת מפרשת את משמעות החיוך בדרכה שלה, אוריינות חזותית מגדרית עומדת בבסיס כולן. על ידי שימוש במקרה זה, אנו שואפים להוכיח את חיוניותה של אוריינות חזותית פמיניסטית בניתוח רב ממדי של דימויים חזותיים.

*

Shai Shorer, Rachel Dekel & Orit Nuttman-Shwartz (2021). "Remarried military widows" grief in light of social policy upheavals. *Death Studies*, 1-9.

נישואים שניים של אלמנות חללי צה"ל וההשלכות כמעט ולא נחקרו. בדקנו כיצד שינויים חוקיים שנחקקו לטובת אלמנות מלחמה שנישאו בשנית, והוחזרו אליהן זכויותיהן הרשמיות לאחר שנים רבות בלעדיותם, השפיעו על ניסיון חייהם. בהתבסס על 29 ראיונות איכותיים, מצאנו כי החזרת ההכרה הרשמית באלמנות תיקפה את הצער האישי הארוך של המשתתפים אך גם החזירה רגשות כואבים הקשורים לאובדן, שבאו לידי ביטוי בתחומים בין אישיים. שינויי מדיניות אפשרו לחלק מהאלמנות מידה גבוהה יותר של עצמאות לצד התערעורות מאזן הכוחות בנישואיהן הנוכחיים. במאמר נידונים השלכות חברתיות וקליניות של הפרעות כגון אלה.

[קישור למאמר](#)

הארגון והמקצוע הצבאי

שאול ברונפלד (2021). צה"ל והמגזר העסקי: ממנו תראו וכן תעשו? בין הקטבים: כתב העת של צה"ל לאומנות המערכה, גיליון 33; מצביאות.

כיצד על המצביא הצה"ל לי ללמוד אסטרטגיה? המאמר בוחן באופן ביקורתי את הלמידה של הפיקוד הבכיר בצה"ל, ובכלל זה הוא בוחן הלמידה של מצביאים על חשיבה אסטרטגיה מהספרות האקדמית הרחבה הקיימת בלימודי הניהול האסטרטגי ומנהל עסקים. ברונפלד שם הדגש מיוחד על הבעייתיות המגולמת בכך והמעובה, לשיטתו, על מועילות הלמידה מתחומים אלה. לפי דעתו, הבעייתיות נובעת מהאינטרסים העסקיים המשפיעים על תחומים אלה ("תעשיית האסטרטגיות" כדבריו), מהיעדר הבהירות המושגית והמתודולוגית שמאפיינת אותו, ומהשוני הרב הקיים בין ארגוניים צבאיים לבין ארגוניים עסקיים והמגביל את יכולתנו להסב תפיסות ומושגים מהעולם העסקי לעולם הצבאי.

[קישור למאמר](#)

*

אורי בר- יוסף (2021). **מלחמה משלו**. כנרת זמורה ביתן.

חיל האוויר שיצא למלחמת יום הכיפורים נחשב לטוב מסוגו בעולם. בשנים שקדמו למלחמה הוא קיבל כמחצית מתקציב הביטחון, הוציא משירות את רוב המטוסים המיושנים שבאמצעותם ניצח ביוני 1967 והכפיל את מספר מטוסי הקרב שלו. טייסיו היו עתירי ניסיון מבצעי ואלופי העולם בהפלות מטוסים. לכול היה ברור שאם תפרוץ מלחמה, חיל האוויר לא רק יביס את יריביו הערביים, אלא גם יסלול את הדרך לכוחות היבשה. ציפיות אלה נכזבו. בימי המלחמה הראשונים והקשים ביותר חיל האוויר סייע באופן חלקי בלבד לכוחות היבשה, וכמעט עד סוף המלחמה הוא לא הצליח לממש את מלוא יכולותיו ולתרום באופן משמעותי להשגת הניצחון. השאלה מדוע זה קרה לא קיבלה תשובה מלאה עד היום. היא נותרה חור שחור בהיסטוריה של המלחמה.

[קישור לתקציר הספר](#)

*

Uzi Ben Shalom, Niv Gold, Corrine Berger, Nehemia Stern, Avishai Anthonovsky & Dvir Peleg (2021). A phenomenological analysis of subterranean operations in the Israel Defense Forces. *Israel Affairs*, 1-18.

מאמר זה מנתח את קורותיהם של חיילי צה"ל המעורבים בפעולות תת קרקעיות בעזה. בעוד מלחמה במנהרות היא מרכיב בלוחמה, מעט מחקרים סוציולוגיים התמקדו באלמנט זה. ראיונות עומק חושפים חוויות יום-יומיות של יחידות ההנדסה הקרבית עליהן הוטלו פעולות תת קרקעיות במהלך שני העשורים האחרונים. התמות שזוהו הן "פעילות מבצעית במנהרות כחוויה", "אומץ וסכנה", "בחירה וסיווג של כוח אדם" ו"ניסיון מצטבר". מודעות להבדלים בנרטיבים בעקבות הבדלי הדורות, מאפשרת יצירת מודל אנליטי המבוסס על ארבעה מודלים שונים לארגון כוחות למבצעים במנהרות.

[קישור למאמר](#)

*

Ehud Eilam. (2021). The rise and decline of the Israeli offensive. *Comparative Strategy*, 40 (3), 245-253.

בעשורים האחרונים, חלה ירידה ברורה בהיקף ובעומק חדירת הצבא הישראלי לשטח האויב. המאמר בוחן תחילה כיצד הצליחה ישראל להשיג ניצחונות מרשימים במלחמות, בעיקר בשנת 1967, על ידי ביצוע התקפות קרקע רחבות היקף. לאחר מכן, המאמר טוען כי בלחימה בגורמים שאינם ממשלתיים (חמאס/חיזבאללה) בשנות ה-90 ובמלחמות 2006, 2008-2009 ו-2014, ישראל סמכה יותר על תקיפה

אוורית ולא על מתקפה קרקעית גדולה. הסיבות לגישה זו היו הפחד מההשלכות הפוליטיות כמו גם רצון להימנע מאבדות כבודות, של ישראלים ושל ערבים שאינם חלק מהלחימה.

[קישור למאמר](#)

*

Eitan Shamir. (2021). Moshe Dayan in the Yom Kippur War: a reassessment. *Intelligence and National Security*, 1-18.

מטרתו של מאמר זה הינה להעריך מחדש את הביקורת המקובלת על תפקודו של משה דיין כשר הביטחון לקראת ובמהלך מלחמת יום הכיפורים. כעת, לאחר שרוב מסמכי הארכיון נפתחו לעיני הציבור, נוכל להעריך טוב יותר את ביצועיו במהלך המלחמה. הערכה מחודשת זו משנה את

התמונה: דיין לא התמוטט, והדעות המקצועיות שהביע היו בדרך כלל נכונות בהתייחס למידע העומד ברשותו; עם זאת, אין ספק שהוא אפשר לפקודיו לראותו בסערת רגשות ובכך טלטל את ביטחונם- כישלון מנהיגותי.

[קישור למאמר](#)

*

Yagil Levy. (2021). Legitimacy of violence: extra-military versus intra-military legitimacy. *Critical Military Studies*, 1-20.

מאמר זה מונע מתוך ניסיון להגדרה קונספטואלית. בהסתמך על מקרים מארצות הברית והצבא הישראלי, הוא נועד להוכיח את קיומן של שתי מערכות לגיטימיות של אלימות צבאית; חוץ צבאית ותוך צבאית, ולמפות את הפערים ביניהם. תחילה המאמר ממשיג את הלגיטימיות של האלימות ולאחר מכן ממפה שבעה

תנאים בהם נוצרים פערים בין המערכות, כדלקמן: ייחודה של התרבות הצבאית, המידה שבה הצבא אינו משקף את החברה, אלתור ופרשנות מורחבים של מפקדי השטח, הנחיות פוליטיות מעורפלות, המידה בה הצבא ממנף מחלוקות לגיטימיות, התנגדות הכוחות והמערכות הדיאכרוניות של הלגיטימיות. סביר שפערים אלה יופיעו עם היחלשות השליטה האזרחית והתפרקות ההיררכיה הצבאית.

[קישור למאמר](#)

*

Corrine Berger, Uzi Ben-Shalom, Niv Gold & Avishai Antonovsky (2021).
Psychophysiological predictors of soldier performance in tunnel warfare: a field
study on the correlates of optimal performance in a simulation of subterranean
combat. *Military medicine*.

מבצעים ופעולות המתרחשים במנהרות מייצרים הפעלה פסיכופיזיולוגית ייחודית הנמצאת בקורלציה עם פגיעה קוגניטיבית וביצועים נמוכים יותר. מחקר זה מציג מושג חדש: פוטנציאל תפעולי תת קרקעי (SOP) ומעריך את המתאמים הפסיכופיזיולוגיים שלו לחיזוי ביצועים במרחבים תת קרקעיים. 138 חיילי גדודי חי"ר מובחרים, עם/ללא ניסיון קודם השתתפו בהדמיה של לוחמת מנהרות. המדדים הבאים נאספו במהלך המחקר: מצב פיזי ונפשי, סגנון קוגניטיבי ומדדי ביצוע. ל-SOP שלושה מרכיבי משנה: ביצועים, מנהיגות והתמצאות. מנהיגות וביצועים היו בקורלציה שלילית עם מתח נתפס. קלסטרופוביה הייתה בקורלציה שלילית עם מנהיגות. הסגנון הקוגניטיבי

היה בקורלציה חיובית עם ביצועים. רמות הקורטיזול היו גבוהות משמעותית לפני הסימולציה אם כי נצפה הבדל בין משתתפים חסרי ניסיון ומנוסים בערכי רמות הקורטיזול לפני ואחרי הניסוי.

[קישור למאמר](#)

*

Eitan Shamir (2021). How leaders exercise emergent strategy? Lessons from Moshe Dayan. *Journal of Strategic Studies*, 1-24.

מאמר זה חושף כיצד מנהיגים מתרגלים אסטרטגיה מתפתחת כפילוסופיה האסטרטגית המרכזית. המאמר משתמש במקרה של הגנרל והמדינאי משה דיין כחקר מקרה עיקרי שנועד לחשוף מנהיגות וניהול של אסטרטגיה מתפתחת. כמענה לדיון בין בתי הספר לאסטרטגיה- מתפתחת או מכוונת, מטרתי במאמר זה היא להראות מדוע משה דיין יכול להיחשב כארכיטיפ לגישה המתהווה וכתוצאה מכך ללמוד מהילוכו ומעשיו. לאחר מכן, יוצגו שישה עקרונות מנהיגות שאפשרו לו לתרגל את הגישה המתפתחת. המאמר מסתיים בדיון על המגבלות והערך של הגישה המתפתחת למנהיגים כיום.

[קישור למאמר](#)

*

Donna L. Schuman, Christine Highfill, Amy Johnson, Stephanie Henderson & Pavleta Ognyanova (2021). Scoping Review: Ethical Considerations in Online Ethnographic Research With Military Populations. *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics*, 15562646211038161.

חוקרים המשתמשים בשיטות אתנוגרפיות מקוונות לחקר קהילות צבאיות חייבים להשתמש בסטנדרטים גבוהים יותר של פרקטיקה אתית. אוכלוסיות צבאיות עלולות להתמודד עם סיכון משמעותי באם יוזהו

במחקר. דרישות אלה בולטות במיוחד באיסוף נתונים מקוון. סקירה זו מטילה ספק כיצד ועד כמה אתנוגרפים צבאיים שאוספים מידע באופן מקוון מתייחסים לשיקולי אתיקה. גיבשנו עדויות משבעה מחקרים צבאיים שנעשו בשיטות אתנוגרפיות מקוונות. הממצאים מגלים שרוב האתנוגרפים הצבאיים לא השתמשו באמצעי הגנה אתיים מספקים במהלך מחקריהם. בנוסף, הם לא תיעדו או הציגו שקיפות לגבי הצעדים האתיים בהם נקטו. מחקר זה טוען כי יישום אמצעי הגנה אתיים חשוב במיוחד להגנה על אוכלוסיות צבאיות פגיעות. אנו מציגים אסטרטגיה להערכת שיטות אתיקה במחקר אתנוגרפי מקוון ומספקים שיטות עבודה מומלצות לאתנוגרפיים צבאיים הפועלים באופן מקוון.

[קישור למאמר](#)

הצבא. הממשלה וארגוני ביטחון נוספים

יורם עברון (2021). **המגזר האזרחי בשירות המודרניזציה הצבאית של סין: מדיניות "היתוך צבאי אזרחי". מערכות, 491.**

התחרות הבין- מעצמתית בין ארצות הברית לסין משלבת בין הפן הצבאי לכלכלי, כשבתווך ניצב הפן הטכנולוגי. לצורך כך רתמה סין את תעשייתה, הביטחונית והאזרחית כאחת, כאמצעי להשגת מטרותיה המדיניות. על ישראל, שמקיימת קשרים עם שתי המעצמות, להכיר את המערכת הסינית על מורכבותה, ובעיקר את יחסי המגזר הצבאי והאזרחי שבה, על מנת לפזר את החשש של מי מהצדדים.

[קישור למאמר](#)

*

Avner Barnea (2021). *We Never Expected that: A Comparative Study of Failures in National and Business Intelligence. Rowman & Littlefield.*

מעולם לא ציפינו לכך: מחקר השוואתי של כישלונות במודיעין הלאומי והעסקי מתמקד בהשוואה בין האופן שבו מדינות, באמצעות ארגוני המודיעין שלהן, מתמודדות עם הפתעות אסטרטגיות וכיצד ארגונים עסקיים מתמודדים עם תנועות בלתי צפויות בתחומם. בהתבסס על השוואה זו, המחבר מציע מודל חדש שיכול להתמודד טוב יותר עם האתגר של הימנעות מהפתעות אסטרטגיות. ספר זה יכול לתרום באופן משמעותי לחקר האינטליגנציה, שיהפוך למשפיע בשנים הקרובות.

[קישור לתקציר הספר](#)

*

Donatas Palavenis (2021). Adaptive Israel defense industry: myth or reality?. *Israel Affairs*, 1-15.

מאמר זה חוקר את ההקשר וההתפתחות של תעשיות הביטחון הישראליות (IDI) בתקופה 1930-2018. במהלך פרק זמן זה נאלץ צה"ל להשתנות מספר פעמים כאשר משרד הביטחון הישראלי משמש כמאיץ הראשי. קשרים מבוססים היטב בין מוסדות הממשלה, האקדמיה המשקיעים וה- IDI תורמים לאיכות החימוש ולחידושים התומכים בהרחבת השוק. אף על פי כן, התמיכה האמריקאית נותרה גורם חשוב המקל על התפתחויות ה- IDI. כיום, ה- IDI שחקן חשוב בכלכלה הישראלית התורם לייצוא ומקל על ההתפתחויות בענפים אחרים.

*

Tai Ming Cheung (2021). A conceptual framework of defence innovation. *Journal of Strategic Studies*, 1-27.

עבור מערכת הביטחון, השגת יתרון טכנולוגי מכריע הינו מרדף בלתי פוסק. התחזקות היריבות הגאו-אסטרטגית וגאו-כלכלית בין המעצמות הגדולות, במיוחד ארה"ב וסין, והמהפכה הטכנולוגית העולמית המתרחשת בעולמות האזרחיים והצבאיים, מבטיחות לעצב מחדש את אופי וחלוקת הכוח העולמי. מאמר זה מספק מסגרת רעיונית לסדרה החוקרת את מצב החדשנות הביטחונית העולמית במאה ה-21. הסדרה בוחנת חדשנות במדינות קטנות עם יכולות ביטחוניות מתקדמות (ישראל, סינגפור), מעצמות סגורות (צפון קוריאה, רוסיה), מדינות גדולות המנסות להשלים את הפער הטכנולוגי (סין והודו) ומעצמות גדולות מתקדמות (ארה"ב).

[קישור למאמר](#)

*

Richard A Bitzinger (2021). Military-technological innovation in small states: The cases of Israel and Singapore. *Journal of Strategic Studies*, 1-28.

הן ישראל והן סינגפור עוסקות בחדשנות צבאית טכנולוגית בתחומים הנחשבים קריטיים לריבונות אסטרטגית. שתי המדינות תמכו בעקביות במימון גבוה של מחקר ופיתוח צבאי ולתחזוקה וטיפוח של תעשיות ביטחוניות מקומיות. כמו כן, שתי המדינות תמכו במידה רבה גם בטיפוח ה-S&T המקומי, כולל הכנסה של טכנולוגיות מסחריות לתוך מערך הביטחון. ישראל הצליחה יותר בכל הנוגע לחדשנות צבאית טכנולוגית, בעיקר מתוך צורך אמיתי כיוון שמצבה האסטרטגי הרבה פחות טוב מזה של סינגפור. סינגפור,

לעומת זאת, מתמודדת עם פחות איומים קיומיים ועל כן פעילות החדשנות צבאית טכנולוגית שלה היא יותר רצון מאשר הכרח.

[קישור למאמר](#)

תרבות. כוח אדם ומשאבי אנוש

אילה אליהו (2021). **דיור לחיילים בודדים**. הכנסת- מרכז המחקר והמידע.

מסמך זה מוגש לוועדת העלייה, הקליטה והתפוצות, והוא עוסק בסיוע בדיור לחיילים בודדים. במסמך יוצגו נתונים על החיילים הבודדים ופתרונות הדיור המוצעים להם על ידי צה"ל, על תנאי המגורים בפתרונות הדיור, עלותם ומימנם. כמו כן יוצגו נתונים על הסיוע הכספי שניתן לחיילים בודדים לצרכי דיור, ועל פתרונות דיור המוצעים על ידי עמותות. בסיום יוצגו נקודות לדיון העולות מתוך הסקירה.

[קישור למאמר](#)

*

Nehemia Stern (2021). Subverting the strategic corporal: the IDF's contemporary heroic imagination. *Israel Affairs*, 1-16.

כיצד מטפח צבא ההגנה לישראל את דמותו של ה"גיבור" בשורות לוחמיו? על ידי ניתוח סדרת סרטונים חינוכיים מקוונים על מורשת לחימה, מאמר זה ידגים כיצד החזון ההרואי הנוכחי של צה"ל מבוסס על חתרנות תחת הפרדיגמה של "טוראי אסטרטגי". כחלק מפרדיגמה זו, חיילים בדירוג זוטר נתפסים כמגבירים את הכאוס הטמון בסכסוכים א- סימטריים. לעומת זאת, מאמר זה יטען כי נראה שהתמקדות באלמנטים הנלמדים של מקצועיות והכשרה הם אלה שיוצרים את התנאים בהם כל גבר או אישה יכולים להפוך ל"גיבורים".

[קישור למאמר](#)

*

מאיר אלרן, ששון חדד, תומר פדלון ועפר שלח (2021). **קיצור שירות החובה לגברים בצה"ל: לא חשיבות כלכלית בלבד**. תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, גיליון 1503.

לאחרונה הסכימו שרי הביטחון והאוצר וראש הממשלה, על פי עמדת הרמטכ"ל, על דחיית ההחלטה הקודמת בדבר קיצור השירות לחיילי החובה בצה"ל. כלומר, חיילי החובה ימשיכו לשרת 32 חודשים. מדובר בהחלטה כבדת משקל, המנוגדת להמלצות של מספר ועדות מקצועיות והחלטות

קודמות של הממשלה והכנסת, שקבעו כי על השירות לגברים להתקצר בהדרגה עד ל-24 חודשים. יתר על כן, התכנון של פיתוח כוח האדם הצעיר בישראל צריך שיתבסס על תפיסה לאומית, חברתית וכלכלית, שתיתן מענה לכלל הצרכים, גם אלה של צה"ל. על כן, המודל ההולם של שירות החובה צריך לאזן בין שירות בן 28-30 חודשים לגברים, לבין חיזוק מערכי הליבה של הצבא בחיילי קבע קצר, בהתבסס על משך שירות מבדל (דיפרנציאלי) של חיילי חובה, שיקצר את משך השירות של המשרתים ביחידות שבהן קיים עודף, ועל שירות מתוגמל, ארוך יותר, למשרתים בתפקידים חיוניים.

[קישור למאמר](#)

*

זאב לרר (2021). **הקוד האתני- קב"א, מזרחים, אשכנזים**. מכון ון ליר.

הקב"א, מכשיר המיון הראשי והראשוני המשפיע על שרותם הצבאי של המתגייסים והמתגייסות, התגבש ועוצב בשנות החמישים של המאה העשרים. במשך השנים נוצרו סביבו שמועות, מיתוסים ואגדות אורבניות, אך הוא נותר עמום ואפוף מסתורין, בגדר "קופסה שחורה". הספר **הקוד האתני: קב"א, מזרחים, אשכנזים** מתיימר לפתוח את הקופסה השחורה הזאת. הוא מבוסס על עבודת דוקטור שעסקה בחיילי צה"ל משנות החמישים ועד סוף שנות התשעים. על סמך בחינה של מסמכים,

הספר מתאר את תהליכי קבלת ההחלטות סביב מכשיר הקב"א; וחושף שלל נתונים המלמדים על הפערים בין אשכנזים למזרחים בציוני הקב"א, על מקורות הפערים האלה, ובעיקר על ההשפעה שלהם על הריבוד האתני בצה"ל. ספרו של זאב לרר מציע מבט סוציולוגי ביקורתי על השאלה כיצד פועלת פרקטיקה של אי-שוויון בארגון מודרני וכיצד היא מתאפשרת. לטענתו של המחבר מתארת דיכוי תרבותי ופוליטי של יוצאי ארצות ערב דווקא בתוך מוסד שהבטיח להם שוויון, שותפות וכבוד לאומי.

[קישור לתקציר הספר](#)

*

Dotan Druck (2021). 'The Reserves Will Hold' Changes in the Israel Defense Forces' Operational Concept. *The RUSI Journal*, 1-11.

שינויים בקונפליקטים הקשורים בצה"ל ועיצובו בתכניות רב שנתיות גדעון ותנופה, מחייבים בחינה מעמיקה של אופן השימוש בחיילי המילואים בהיבטים כגון סדר קרב, ארגון, לחימה ותמיכה, ציוד, אימון, כשירות ומוכנות ללחימה בתרחישים ובמבצעים. בפועל, נראה שהתפיסה המבצעית של צה"ל בנוגע לחיילי המילואים בעת מצבי חירום ומלחמה השתנתה לפני שנים, אך יש להגדיר ולהבהיר אותה בבירור לכל הגופים הרלוונטיים ובפרט לחיילי המילואים עצמם.

[קישור למאמר](#)

*

אושרי בר- גיל (2021). **נקמת המשמרים או אשליית החדשנות?** מרכז דדו, מחקרים ותוכן מקוון.

בימינו ניכר כי אנו משתדלים לשאת פנים ולשאוף אל חדשנות באשר היא, אך נתקלים לא פעם במנגנונים מיושנים ובמערכות בירוקרטיות מתישות. האם "דיבור החדשנות", הוא שיוצר את האטת קצב החדשנות עצמה? במאמרו, מצביע בר-גיל על תפיסת החדשנות הצה"לית, לפיה החדש הוא תמיד העדיף. הוא טוען,

למשל, כי מפקדים שואפים לעיתים להיות בולטים בחדשנותם, עד לכדי חשיבה על החדשנות עצמה ולא על תועלתה, ומציע להתבונן ל"אשליית החדשנות" בעיניים, תוך שהוא מציע מספר פתרונות ארגוניים לשם כך.

[קישור למאמר](#)

*

מיכל פרנקל, אריאל פורר, טל אטלס ואיתי קטקו (2021). "לעולם אל תבזבזו משבר טוב" - מה למדנו על חדשנות יישומית בצה"ל בזמן משבר הקורונה. מערכות, 491.

משבר הקורונה לימד אותנו כי גם אם כלפי חוץ נראה היה כי העשייה בצה"ל התרחשה "יש מאין", היא התבססה על המשאב האנושי. ואולם כדי לאפשר זאת, על מפקדי צה"ל מוטלת החובה לעודד הטמעה ופיתוח של ערכים המאפשרים יצירה של תרבות מיטבית ולהסיר, לפי הצורך, חסמים ארגוניים.

[קישור למאמר](#)

רשימת המקורות

- אורפז, ע' וסימן טוב, ד' (2021). המערכה שלא נגמרה: זירת הרשתות החברתיות ב"שומר החומות".
תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי.
- אליהו, א' (2021). דיוור לחיילים בודדים. הכנסת- מרכז המחקר והמידע.
- אלרון, מ', חדד, ש', פדלון, ת', שלח, ע' (2021). קיצור שירות החובה לגברים בצה"ל: לא חשיבות כלכלית בלבד. תל אביב: המכון למחקרי ביטחון לאומי, גיליון 1503.
- בר- גיל, א' (2021). נקמת המשמרים או אשליית החדשנות? מרכז דדו, מחקרים ותוכן מקוון.
- בר- יוסף, א' (2021). מלחמה משלו. כנרת זמורה ביתן.
- ברונפלד, ש' (2021). צה"ל והמגזר העסקי: ממנו תראו וכן תעשו? בין הקטבים: כתב העת של צה"ל לאומנות המערכה, גיליון 33; מצביאות.
- וינינגר, א' (2021). נתונים נבחרים על החינוך הממלכתי דתי. הכנסת- מרכז המחקר והמידע.
- לרר, ז' (2021). הקוד האתני- קב"א, מזרחים, אשכנזים. מכון ון ליר.
- מלחי, א' (2021). פריפריות במדים- מן השוליים לצבא ובחזרה. המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- עברון, י' (2021). המגזר האזרחי בשירות המודרניזציה הצבאית של סין: מדיניות "היתוך צבאי אזרחי". מערכות, 491.
- פרנקל, מ', פורר, א', אטלס, ט', קטקו, א' (2021). "לעולם אל תבזבזו משבר טוב"- מה למדנו על חדשנות יישומית בצה"ל בזמן משבר הקורונה. מערכות, 491.
- צמרת, צ', דרורי, ז'. וויץ י' (2021). העשור החמישי. הוצאת מס ראובן.

Barnea, A. (2021). *We Never Expected that: A Comparative Study of Failures in National and Business Intelligence*. Rowman & Littlefield.

Ben Shalom, U., Gold, N., Berger, C., Stern, N., Anthonovsky, A., & Peleg, D. (2021). A phenomenological analysis of subterranean operations in the Israel Defense Forces. *Israel Affairs*, 1-18.

Berger, C., Ben-Shalom, U., Gold, N., & Antonovsky, A. (2021). Psychophysiological predictors of soldier performance in tunnel warfare: a field study on the correlates of optimal performance in a simulation of subterranean combat. *Military medicine*.

Bitzinger, R. A. (2021). Military-technological innovation in small states: The cases of Israel and Singapore. *Journal of Strategic Studies*, 1-28.

Cheung, T. M. (2021). A conceptual framework of defence innovation. *Journal of Strategic Studies*, 1-27.

Druck, D. (2021). 'The Reserves Will Hold' Changes in the Israel Defense Forces' Operational Concept. *The RUSI Journal*, 1-11.

Eilam, E. (2021). The rise and decline of the Israeli offensive. *Comparative Strategy*, 40 (3), 245-253.

Herzog, O., & Yaron, I. (2021). Grinning at horrors: gender and visual triumphalism. *Journal of Visual Literacy*, 1-19.

- Lebel, U., & Masad, D. (2021). Life Scripts, Counter Scripts and Online Videos: The Struggle of Religious-Nationalist Community Epistemic Authorities against Military Service for Women. *Religions*, 12 (9), 750.
- Levy, Y. (2021). Legitimacy of violence: extra-military versus intra-military legitimacy. *Critical Military Studies*, 1-20.
- Levy, Y. (2021). The Israeli policing army—the gray arm of annexation. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 1-21.
- Palavenis, D. (2021). Adaptive Israel defense industry: myth or reality?. *Israel Affairs*, 1-15.
- Schuman, D. L., Highfill, C., Johnson, A., Henderson, S., & Ognyanova, P. (2021). Scoping Review: Ethical Considerations in Online Ethnographic Research With Military Populations. *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics*, 15562646211038161.
- Shamir, E. (2021). How leaders exercise emergent strategy? Lessons from Moshe Dayan. *Journal of Strategic Studies*, 1-24.
- Shamir, E. (2021). Moshe Dayan in the Yom Kippur War: a reassessment. *Intelligence and National Security*, 1-18.
- Shorer, S., Dekel, R., & Nuttman-Shwartz, O. (2021). "Remarried military widows" grief in light of social policy upheavals. *Death Studies*, 1-9.

Stern, N. (2021). Subverting the strategic corporal: the IDF's contemporary heroic imagination. *Israel Affairs*, 1-16.